

INDIKATORI KVALITETA U FUNKCIJI SAMOEVALUACIJE U OBRAZOVANJU

THE QUALITY INDICATORS OF THE SELFEVALUATION AT THE EDUCATION

mr. sc. Ismet Bećiragić
Bihać

mr. sc. Senad Haurdić
JU PZ USK-a -Bihać

mr.sc. Esad Bajramović
Tehnički fakultet-Bihać

REZIME

Mega-trendovi u odgoju i obrazovanju su: decentralizacija, samoevaluacija i eksterna evaluacija, a ključno mjesto u obrazovnoj paradigmi 21. vijeka je ishod učenja, u kojem se samoevaluacija čini presudnom u ispunjavanju zahtjeva okoline.

Jasno definirani i specifikirani indikatori kvaliteta u obrazovanju teško područje dokimologije i samoevaluaciju učiniće funkcionalnom i relevantnijom.

Evaluacije kroz međunarodne studije (PISA, TIMSS, PIRLS...) upućuju na potrebu temeljitijeg preispitivanja postojećih dokimoloških rješenja u odgoju i obrazovanju, a još više preispitivanja obrazovnih ciljeva i didaktičkih strategija uz koje je te ciljeve moguće ostvarivati.

Ključne riječi: samoevaluacija, indikatori, kvalitet, obrazovanje, standardi

SUMMARY

Mega-trends in the education and teaching are: decenterilasiotiom, selfevaulation, and externe evaulation, and the key place in the educating paradigma of the 21st century is learning output at which the selfevaulation essentially fills in surrounding demands.

The clearly defined and specified quality indicators in the education as well as difficult area of docimology and selfevaulation will be funcionally and more related.

The evaulation of international studies (PISA, TIMSS, PIRLS...) instruct us toneed of more grounded examination of actual docomological solutions in the education and teaching as weel as examination of educating aims and didacical strategies with is possible to provide these aims.

Key words: selfevaulation, indicators, quality, education, standards

1. UVOD

Ciljevi odgoja i obrazovanja, u širem smislu, nastoje konkretizirati očekivani nivo interiorizacije. U interioriziranosti novih spoznaja u kognitivnom području moguće je uočiti šest nivoa: znanje, shvaćanje (razumijevanje), primjena, analiza, sinteza i evaluacija (Bloom et al., 1956).

Prvi nivo usvojenosti novih spoznaja je **znanje** (poznavanje pojmova, terminologije, klasifikacija, principa, teorija, odnosno poznavanje informacija).

Drugi nivo naučenosti (interioriziranosti) podrazumijeva *shvaćanje* - razumijevanje (može interpretirati, prevesti, objasniti pojmove, teorije, principe i sl.).

Treći nivo interioriziranosti podrazumijeva *primjenu* (mogućnost primjene spoznaja iz prethodna dva nivoa u nekoj situaciji).

Četvrti nivo *analiza* uključuje ciljeve koji se odnose na mogućnost rastavljanja neke cjeline na dijelove, uočavanje odnosa među tim dijelovima, te uočavanje i poznavanje organizacijskih načela.

Peti nivo *sinteza* uključuje ciljeve koji se odnose na stavljanje spoznatih dijelova u neku novu cjelinu kao što je komunikacija, plana djelovanja i sl.

Šesti ili najviši nivo interioriziranosti označen je izrazom *evaluacija* (vrednovanje). Ovaj nivo ostvarenosti ciljeva odgoja (učenja) podrazumijeva mogućnost procjene značenja, tačnosti, prihvatljivosti nekih spoznaja i ostvarenja iz prethodnih nivoa.

2. EVALUACIJA U OBRAZOVANJU

U međunarodnim evaluacijskim studijama nije u prvom planu utvrđivanje koliko i koje informacije su učenici-studenti usvojili tokom školovanja-studiranja već šta s tim informacijama mogu napraviti, gdje ih mogu iskoristiti ili „znanja za život“. Dakle, dominantna su funkcionalna i donekle komparativna znanja, dok se reproduktivna znanja zanemaruju. U procjenama uspješnosti rada škola 90% se odnosi na samoevaluaciju.

S dokimološkog i didaktičkog stava značajno je provoditi dijagnostičko, formativno, normativno i sumativno vrednovanje (evaluacije) (Kyriacou, 2001, str. 162).

Sve u odgoju i obrazovanju može biti predmetom mjerenja ili procjenjivanja. Potrebno je temeljito odrediti *šta* se mjeri, čemu će poslužiti to mjerenje (svrha), čime se mjeri (instrument, mjerilo) itd. Instrument ili mjerilo ima različita značenja-kriterij, mjera, ljestvica, skala, znak koji služi za ocjenu ili procjenu čega ili koga. Za procjenjivanje raznih varijabli kod učenika-studenata koriste se različita mjerila i različite skale, od onih s dva nivoa (zadovoljstva – ne zadovoljstva), do skala od četiri, pet, ili deset nivoa. S dokimološkog i didaktičkog stajališta važno je objasniti obilježja tih skala, te probleme koji prate njihovu primjenu u nastavnoj praksi.

2.1. Samoevaluacija u obrazovanju

Samoevaluacija ili samovrednovanje u obrazovanju za škole ima isključivo razvojnu funkciju, a primarne funkcije samovrednovanja su:

- Posticanje dijaloga o ciljevima, prioritetima i kriterijumima kvaliteta na nivou predmeta, razreda i škole;
- Ostvarivanje ciljeva pomoću korištenja odgovarajućih i lako primjenjivih instrumenata.

Samovrednovanje je zasnovano na postavci da kolektivi i organizacije, mogu učiti, mogu biti proaktivne ili reaktivne, mogu gubiti i dobivati energiju, one mogu razvijati vlastitu inteligenciju. Rad na samoocjenjivanju, unutar sistema kvaliteta, dugoročan je proces s trajnim razvojem organizacijskog sistema i metoda prikupljanja podataka.

Proces samoocjenjivanja počinje odabirom ciljeva evaluacije u okviru osnovnih kriterija i upitnikom, a zatim se prikupljaju svi dostupni rezultati koji postoje u i oko organizacije. Nakon obavještanja sudionika u procesu samoocjenjivanja dostupnih rezultata, ispunjavanjem upitnika započinje pojedinačno ocjenjivanje.

Postupak samoocjenjivanja u sistemu kvaliteta se ponavlja, saopćavaju se postignuća i uspjesi pojedinog razdoblja, ustanovljavaju se nova prioriteta područja za poboljšanje itd.

2.1.1. Samovrednovanje u obrazovanju u zemljama EU

Rezolucija Vijeća EU o „pojačanoj suradnji u evropskom općem i stručnom obrazovanju i osposobljavanju“¹ utvrđuje niz prioriteta, kako bi se promoviralo međusobno povjerenje, transparentnost i priznavanje kompetencija - kvalifikacija i prema i pri tome uspostavlja temelj za povećanu pokretljivost te olakšava pristup cjeloživotnom učenju..

Rezolucija u posebnom odjeljku govori o razvijanju alata za praksu koji bi podržali samovrednovanje kao temelj za okvir suradnje u promicanju razmjene dobrih praksi. Samovrednovanje čini integralni dio sistema za upravljanje kvalitetom u institucijama općeg i stručnog obrazovanja i osposobljavanja. Poticanje sistematske prakse samovrednovanja od strane aktera na raznim nivoima bilo je i ostaje jednim od ciljeva rada na kvalitetu u općem i stručnom obrazovanju i osposobljavanju na nivou Zajednice.

Glavni rezultat ove Rezolucije je *Evropski referentni model* koji je okvir ovog vodiča za samovrednovanje te skup *Evropskih indikatora* koji su uklopljeni u okvir samovrednovanja. Ovaj vodič za samovrednovanje je namijenjen davaocima općeg i stručnog obrazovanja i osposobljavanja na području početnog i trajnog osposobljavanja u javnom i privatnom sektoru i ima za cilj da im bude od pomoći u boljem upravljanju kvalitetom u pružanju usluga osposobljavanja. Vodič za samovrednovanje temelji se na prethodnom radu Evropskog foruma, iskustava zemalja članica, CAF-a² i Leonardo da Vinci projekata.

Vodič za samovrednovanje ima dvije globalne svrhe:

- da služi kao alat pružateljima usluga obrazovanja i osposobljavanja koji žele poboljšati rad svojih organizacija;
- da djeluje kao „most“ koji bi olakšao dijalog među raznim sistemima obrazovanja i osposobljavanja u EU.

Poredak ovog vodiča slijedi logiku procesa samovrednovanja. Prvi naslov je *Samoocjenjivanje: Evropski referentni model* i opisuje opću strukturu glavnih kriterija kvaliteta za obrazovanje i osposobljavanje. Drugi naslov je *Usmjeravanje* i bavi se pitanjima koja treba razmotriti kad uprava nastoji odrediti da li je samo-ocjenjivanje prikladna metoda za vrednovanje i razvoj u njihovoj organizaciji. Treći naslov je *Organizacija* i bavi se aspektima pripreme praktičnog organiziranja procesa samoocjenjivanja. Četvrti naslov je *Proces* i bavi se stvarnim procesom samo-ocjenjivanja. Peti naslov je *Utvrdjivanje reda prioriteta* i raspravlja o metodama za odabir svih relevantnih, i često prevladavajućih potrebnih predmeta kojima je potrebno poboljšanje i izrada plana poboljšanja. Šesti naslov se bavi *Razmatranjem rezultata* procesa samoocjenjivanja. Sedmi naslov *Vanjska verifikacija* pokriva aspekte verifikacije i odobravanja rezultata postignutih kroz samoocjenjivanje. Aspekti suradnje i razmjene iskustava na nacionalnoj i evropskom nivou razmatraju se u osmom poglavlju *Mjerila za usporedbu i suradnja*. Konačno, detaljan opis kriterija kvaliteta Evropskog referentnog modela koji se spominju u prethodnom tekstu, izbor kriterija koje treba razmotriti te sugestije za indikatore i rezultate opisuju se u devetom poglavlju *Glavni kriteriji kvaliteta za davaoce usluga obrazovanja i osposobljavanja*.

Karakteristična obilježja³ u sistemu kvaliteta organizacije koja provodi samoocjenjivanje, prihvaćena u većini zemalja EU su:

- Aktivnosti zajednice na radnom mjestu se temelje na suradnji i stalnoj interakciji.
- Zajednica dovodi u pitanje svoje vlastite vrijednosti, svoje ciljeve i načine svoga rada te ih sve zajedno ispituje s različitih tačaka gledišta.
- Iskušavaju se različiti načini djelovanja i iskustva se zajednički analiziraju.

¹ Rezolucija Vijeća Evropske unije (Obrazovanje, mladost i kultura) prihvaćena 12. studenog 2002.)

² CAF : *Common Assessment Framework* (Zajednički okvir za ocjenjivanje) je okvir za samo ocjenjivanje koji proizlazi iz suradnje ministara Evropske unije odgovornih za javnu upravu, kako bi se podržalo uvođenje ideje i principa kvalitetnog upravljanja u javnom sektoru.

³ *Samovrednovanje, Nacionalni odbor za obrazovanje, Finska*

- Zajednica kontinuirano procjenjuje vlastito djelovanje i nastoji ga učiniti transparentnim.
- Zajednica kontinuirano razvija know-how svojih članova i pokušava promicati motivaciju za rad i vlastiti razvoj.

2.1.2. Samovrednovanje u obrazovanju u BiH

Elemente samovrednovanja u školama u BiH ima dijelomično Plan i program rada škola, koji se radi za svaku školsku godinu i predstavlja se kroz godišnji program rada (GPR).

Višegodišnja analiza rada škola ukazuje na činjenicu da se razvojna funkcija GPR-ne može prihvatiti kao razvojni plan škole. GPR predstavlja sliku ili više faktografiju škole bez definiranih dinamičkih procesa i ličnih uloga u planiranom progresu procesa. Pojedinačna mjerenja, kontroliranja, ispitivanja i ocjenjivanja nisu standardizirana, sistematizirana, interdisciplinarna i funkcionalna.

Analize ukazuju na potrebu uvođenja sistema kvaliteta preko standarda kvaliteta za obrazovanje, a monitoring i evaluacije na platformi indikatora kvaliteta u odgojno-obrazovnom procesu trebaju biti osnov samovrednovanja kroz razvojne planove. Bez jasno definiranih indikatora kvaliteta nema funkcionalne i relevantne evaluacije.

3. INDIKATORI KVALITETA U OBRAZOVANJU

Razvojem i primjenom savremenih tehnologija u obrazovnom procesu razvijaju se i primjenjuju standardi i indikatora kvaliteta koji u svom tehnološkom okruženju, pored ostalih funkcija, imaju zadatak da približe i harmoniziraju obrazovne strukture u širem smislu preko standardiziranih i relevantnih samoevaluacija i eksternih evelauacija.

U EU za svojstva i karakteristike kvaliteta u obrazovanju koristi se terminološka analogija indikatora kvaliteta, a najčešće u upotrebi su:

- Indikatori kvaliteta za održivi razvoj (ESD) koji sadrže kriterije kvaliteta vezanih uz kvalitetu poučavanja i procese učenja, kriterije kvaliteta vezanih uz politiku škole i organizaciju i kriterije kvaliteta vezanih uz vanjske odnose škole;
- Indikatori kvaliteta u obrazovanju (HMIE - Škotska Her Majesty Inspectorate of Education - Scotland - Obrazovni inspektorat njenog veličanstva Škotske)
- Indikatori kvaliteta u obrazovanju za usporedbu obrazovnih struktura;
- Indikatori kvaliteta ISSA Standarda u obrazovanju;

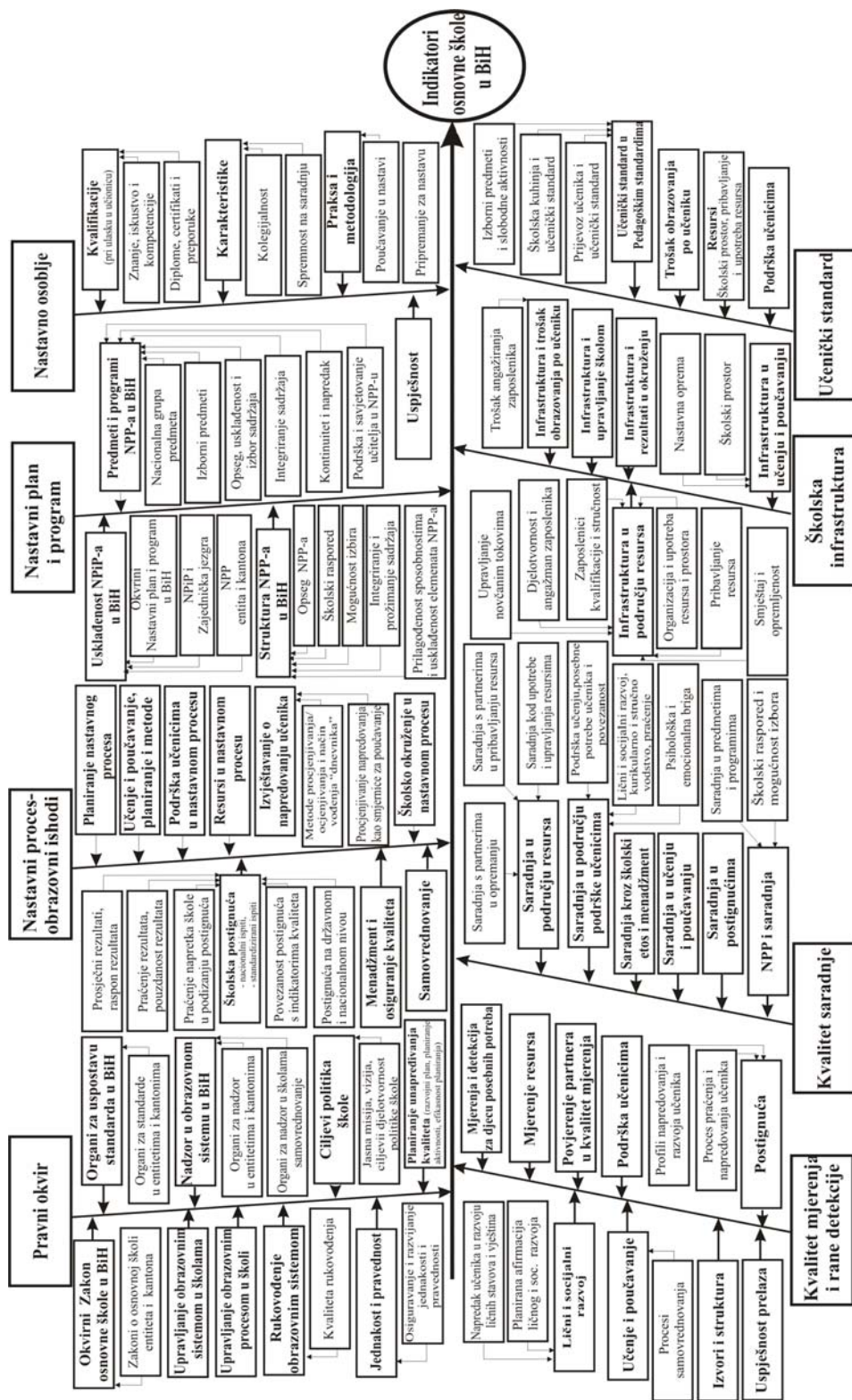
3.1. Indikatori kvaliteta u BiH

U istraživanjima indikatora koji se koriste u obrazovanju zemalja EU, uočeno je da su mnogi indikatora slični ili gotovo isti indikatorima u BiH, poput HMIE indikatora, ESD indikatora ili indikatora ISSA-pedagoških standarda.

Indikatora kvaliteta za obrazovanje u BiH, determinirani i sistematizirani na način kako su to uradili HMIE i ESD indikatora, predstavljeni su Slikom 1.

Indikatora kvaliteta primarnog obrazovanja u BiH mogu se funkcionalno koristiti i na drugim nivoima obrazovanja, jer osnovnu strukturu ovih indikatora čini:

- pravni okvir,
- nastavni proces i obrazovni ishodi,
- nastavni plan i program,
- nastavno osoblje,
- kvalitet mjerenja i rane detekcije,
- kvalitet saradnje,
- školska infastruktura i
- učenički standard.

Slika 1.: Ishikawa dijagram - Indikatori osnovne škole u BiH

4. ZAKLJUČAK

Samoevaluacija ili samovrednovanje institucija obrazovanja u koncepciji „nove škole“ zastupljena je preko 90% u ukupnim evaluacijama i čini osnovu obrazovne paradigme, koja cjelokupnu obrazovnu strukturu podređuje konačnom cilju, odnosno obrazovnim ishodima.

Ne postoje vjerodostojne procjene uspješnosti rada obrazovnih institucija bez definiranih i funkcionalnih indikatora kvaliteta unutar sistema upravljanja kvalitetom.

Analizom više školskih sistema evropskih zemalja kao i platformi kvaliteta koja određuje svojstva i karakteristike obrazovanja kao procesa, predstavljene preko indikatora kvaliteta, uočava se dominacija sedam segmenata kvaliteta obrazovne strukture ili indikatori kvaliteta obrazovanja za usporedbu i to:

1. Indikatori kvaliteta nastavnog procesa – obrazovni ishodi (kao obrazovna paradigma);
2. Indikatori kvaliteta nastavnog osoblja;
3. Indikatori kvaliteta nastavnih planova i programa;
4. Indikatori kvaliteta mjerenja i rane detekcije;
5. Indikatori kvaliteta suradnje;
6. Indikatori kvaliteta školske infrastrukture;
7. Indikatori kvaliteta učeničkog standarda.

Ishodi kao obrazovna paradigma, determinirani kroz strateške i glavne ciljeve u obrazovanju, preko ovih indikatora, kroz funkcionalne samoevaluacije relaksira procese harmonizacije i integracije obrazovnih struktura u BiH u meta-okvire struktura zemalja EU.

5. LITERATURA

- [1] Bezinovic, P.: Samovrednovanje u funkciji unapređivanja kvaliteta škola, Evropska iskustva i Hrvatske mogućnosti, 2006.
- [2] Bećiragić, L.: Sistem kvaliteta u identifikaciji svojstava i karakteristika i održivog razvoja osnovne škole u BiH, Mostar, 2011.
- [3] Bloom, S. B.: Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: Cognitive Domain. New York: McKay. 1956.
- [4] Cardinet, J.: Vanjsko ocjenjivanje i samoocjenjivanje u školskom uspjehu, Kulturni radnik, Vol. 42, No 2, str. 159-180., 1989.
- [5] Havelka, N.: Sistem za praćenje i vrednovanje kvaliteta obrazovanja - predlog promena i inovacija (2002-2005), Beograd, 2001.
- [6] Kimbell, R.: Assesing Technology (International trends in curriculum and assessment) (Tehnologija ocjenjivanja: Međunarodni trendovi u nastavnim programima i ocjenjivanju), Open University Press, Buckingham, Philadelphia, 1997.
- [7] Klarić, S.: Upravljanje kvalitetom, Alati i metode poboljšanja, Mašinski fakultet Mostar, 2009.
- [8] Kujundžić, N.: Ciljevi i zadaci nove škole - Osnovna škola na pragu XXI. Stoljeća. Zagreb, 1991.
- [9] Mužić, V.: Paradigmatski aspekti odnosa kvalitativnog i kvantitativnog vrednovanja odgojno-obrazovnog procesa, Pedagoški fakultet, Osijek, 1996.
- [10] Sufflebeam, Shinkfield, J.A.: Systematic Evaluation (Sistematsko vrednovanje), Kluwer-Nijhoff Publishing, Boston, 1988., New York, 1989.
- [11] Vilotijevec, M.: Vrednovanje rada škole- evaluatorska funkcija, Sarajevo, 2004.
- [12] Web stranica on-line <http://pisa-sq.acer.edu.au/>
- [13] Moodle - eLearning Management System - <http://www.moodle.org/>
- [14] Sistemi, modeli i upravljanje - <http://echo.ryerson.ca/flashcom/applications/controlsys/>